

Неофит Рилски

Болгарская грамматика

**Москва
«Книга по Требованию»**

УДК 93
ББК 63.3
Н52

Н52 **Неофит Рилски**
Болгарская грамматика / Неофит Рилски – М.: Книга по Требованию, 2021. –
210 с.

ISBN 978-5-517-96562-2

ISBN 978-5-517-96562-2

© Издание на русском языке, оформление
«YOYO Media», 2021

© Издание на русском языке, оцифровка,
«Книга по Требованию», 2021

Эта книга является репринтом оригинала, который мы создали специально для Вас, используя запатентованные технологии производства репринтных книг и печати по требованию.

Сначала мы отсканировали каждую страницу оригинала этой редкой книги на профессиональном оборудовании. Затем с помощью специально разработанных программ мы произвели очистку изображения от пятен, клякс, перегибов и попытались отбелить и выровнять каждую страницу книги. К сожалению, некоторые страницы нельзя вернуть в изначальное состояние, и если их было трудно читать в оригинале, то даже при цифровой реставрации их невозможно улучшить.

Разумеется, автоматизированная программная обработка репринтных книг – не самое лучшее решение для восстановления текста в его первоизданном виде, однако, наша цель – вернуть читателю точную копию книги, которой может быть несколько веков.

Поэтому мы предупреждаем о возможных погрешностях восстановленного репринтного издания. В издании могут отсутствовать одна или несколько страниц текста, могут встретиться невыводимые пятна и кляксы, надписи на полях или подчеркивания в тексте, нечитаемые фрагменты текста или загибы страниц. Покупать или не покупать подобные издания – решать Вам, мы же делаем все возможное, чтобы редкие и ценные книги, еще недавно утраченные и несправедливо забытые, вновь стали доступными для всех читателей.

ОБУЧБАТА ОТЪ ЧЕЛОВѢЦЫТЕ, но и сѣли не-
 ОБУЧБАТА НИЩО ОТЪ НИХЪ. За тѣ кѣ на-
 ПНА ТЕ НАЧАЛО ТО ОТЪ ДѢКАТО ТРѢВКА, и
 АККОТО ТРѢВКА, а не зафѣцате дѣло то,
 ПОРЕТЪ ПОСЛОБИЦАТА ОТЪ ДѢКАТО НЕ ТРѢВКА.
 А СТЕ ИЗКЪСТНИ ДОВРЕ, защѣ ТОКМО ЕДНЫ
 НИГНИ ПРЕКЕДЕНИ НА БОАГАРСКИАТЪ ИЗИКЪ, не
 ПРИНОСАТЪ НИКОА ПЪАЗА НА НАШИТЕ ЕДИНОПЛЕ-
 МЕННИ БЕЗЪ ОУЧЕНИЕ, и за тѣ СОСТАВААКАТЕ ПЕР-
 ВО ГЛАВНОТО СРЕДСТВО, ТО ЁСТЬ ОУЧИЛИЩЕТО,
 П. ПРЕДСТОАКАТЕ ЗА СОЧИНЕНИЕТО, ПРЕКЕДЕНИЕТО,
 И НАПЕЧАТАНИЕТО НА ОУЧИЛИЩНИТЕ КНИГИ, за
 да се БОВЕДЕ ОУЧЕНИЕТО ПОРЪДОЧНО и КЪ НА-
 ЦЕТО ОУЧЕСТВО, и да ВЪДЕ ОСНОВАТЕЛНО. За-
 ЩѣТО КОЙ Ё ВИДЕАЪ НЕКАДЕ да се РАБОТИ КОЕ
 ЗЫЛО ХУДОЖЕСТВО БЕЗЪ ПОТРЕВНИТЕ и ПРИАИЧ-
 НИТЕ МУ ОРЪДИА; или МОЖЕ КОВАЧО БЕЗЪ ЧЪКЪ
 А БЕЗЪ НАКОКАЛНА да ИСКОВЕ и да НАПРАВИ
 ЩЕЩО, коѣТО Ё НАИ ПРЪСТО ТКАЕСНО ХУДОЖЕ-
 СТВО ТРѢВКА да се РАБОТИ СЪ ПОТРЕВНИТЕ и
 ПРИАИЧНИТЕ МУ ОРЪДИА; дѣКА се Ё ВИДЕАО ОУ-
 ЧИЛИЩЕ БЕЗЪ ОУЧИЛИЩНИТЕ КЪ НЕГО КНИГИ; и
 МОЖЕЛИ да се НАРЕЧЕ ОУЧИЛИЩЕ ОНОВА, КЪ
 СОЕТО се НЕ ПРЕДАВА ПОНЕ ГРАММАТИЧЕСКО ОУЧЕ-
 НИЕ, АКО НЕ ДРЪГНИ ПОКЫСОКИ НАДБИ; ПОЗНАЛИ
 А ОТЪ ЧАСТИ и НАШИТЕ ЕДИНОПЛЕМЕННИ ТАА
 ПОГРЕШНОСТЪ, СЪРЪКЪ, защѣ са ПОТРЕВНИ и

оучилищата та рѣвно коѣкото и церкви те. (Но ако въ рѣказ нѣкой и помяно не въ погрѣшнѣлаз зашто богомѣство то може въ нѣжда и на полѣна та, и въ пѣстына та, и въ къща та и на всѣко дрѣго мѣсто, да се соверши, какѣто що се говори, на всѣко мѣстѣ владычество ѿго, но оученіе то не може да се оучи на полѣна, нити въ гора, нито въ пѣстына, но токмо въ оучилището), и направиха се добѣано оучилища по Болгаріа та, но ѿше не мѣжатъ сиромѣсти те да познаѣтъ, ако и да глѣдатъ добѣаны примѣры ѿтъ дрѣгитѣ народы, зашто псалтире те и часослѣби те не сѣ школски книги, но церковны, и оустановлѣны сѣ за богомѣство въ церкви те, а не за оученіе во оучилищата та, и не мѣжатъ и сами ѿше да се оусѣтатъ. За кой конѣцъ правѣтъ тѣм оучилища съ толко голѣми иждивеніѣм. И зашто на оучилището не ѣ намѣреніе то да ѣ мѣчилище да мѣчи малолѣтныи и мѣлкіи бѣзрѣстѣ дѣтскіи, но да имъ подадѣ рѣководство ко истинно то просѣщеніе, за да познаѣтъ и себе, и бѣга и хрѣстіански те и челоѣчески те дѣлности, и да мѣжатъ да проѣмѣватъ по време и тѣм неѣдовопонѣтны свѣщенны книги, съ кой то се мѣчатъ (или поѣобре

— — —
ДА РЕЧЕМЪ ДЪЖИТЕ ГИ ОУЧИТЕЛИТЕ И РОДИ-
ТЕЛИТЕ) БЕЗЪ КАКА ПЪЛЗА КАТО БДНИ ПА-
ПАГАНИ ВЪ МАЛДЪЯТЪ СИ И НЕДОЗРЪБЛЯТЪ БЪЗ-
РАСТЪ. ТАКА ИСТИНА, ГОВОРИМЪ, ПОЗНАЛИСТЕ
БЪ; И ЗА ТОБА НАСТОЯВАТЕ ДА СЕ НАПЕЧАТАТЪ
ПЪРВО ОУЧИЛИЩНИТЕ КНИГИ, СЪ КОИТО МОЖАТЪ
ДА СЕ ПРОСЪБТАТЪ И ПРЕДУГОТВАТЪ НАШИТЕ
БДИНОПЛЕМЪННИ И ЗА ДРУГИ ШО СЕ КАСААТЪ ДО
ПРАВОСЛАВНАТА НАША ВЪРА, И ДО ХРИСТИАНСКИ
ТЕ ДЪЛЖНОСТИ, И ДО ДРУГИ ПОТРЕБНИ ВЪ ЧЕ-
ЛОВЪЧЕСКИАТЪ ЖИВОТЪ ЗНАНІА. ТОГО РАДИ (ЗА-
ЩОТО ПОЧИНАТЕ МЪДРО И ОСНОВАТЕЛНО ДЪЛО
ТО) ШЕ ДА ОСТАНЕ ВАШЕТО ИМЕ БЕЗСМЪРТНО
ВЪ БОЛГАРСКОТО ПОТОМСТВО. И БЕЛЕГАСНЫТЕ
ПОХВАЛЫ, БЛАГОДАРНОСТИ БЛАГОСЛОВЕНІА, И ПРО-
ЩАВАНІА ШОЩЕ ДА ПРИИМАТЕ ОЪТЪ НЪЖНОТО
НАШЕ ЮНОШЕСТВО, ШЕ ДА БЪДЕ ПОВЪЖДЕНІЕ И НА
ДРУГИ ЛЮБОРОДНИ ДА ПОСАБЪДВАТЪ КАШИАТЪ
ДЪВРЪЗЪ И БОГОУГОДЕНЪ ПРИМЪРЪЗЪ, И ДА БЛАГО-
ДЪТЕЛСТВУВАТЪ И ОНИ НА СВОИТЕ БДИНОПЛЕ-
МЪННИ, КОИ СЪ КАКЪТО Ъ ВОЗМОЖЕНЪ. ПРИИ-
МИТЕ ПРОЧЕЕ ТЪХИМЪ ОКОМЪ И БЛАГОСКООН-
НЫМЪ СЪРДЦЕМЪ СЪИ МАЛЫИ МОИ ТРЪДЪЗЪ ПО ВА-
ШЕМЪ БЛАГОМЪ ЖЕЛАНІЮ, КОГОТО СОЧИНІХЪ СЪ
ВАШЕТО ПРЕДСТОАНІЕ, И ПРИНОСИМЪ ГО ВАМЪ
И НА СЪЧКИТЕ НАШИ ЛЮБЕЗНИ БДИНОПЛЕМЪН-
НИ БОЛГАРИ, ДА СЕ НЕ ОСЪДИМЪ СЪ АЪНИ-

вѣдѣтъ ѿвѣдѣтъ ѿвѣдѣтъ ѿвѣдѣтъ,
закопѣтъ талантъ господина своего въ
маю. Кой то и желѣтъ вѣдѣтъ вѣдѣтъ
гополучѣтъ и долгодѣнствѣтъ, превѣдѣтъ
почитѣнѣтъ.

Вашего почитѣмаго ми благодарѣтъ

Оусерднѣтъшій доврожелѣтътель.

Въ Бѣкорѣтъщѣтъ
10. Септемвр. 1834.

Гочиннѣтътель.

ФІЛОЛОГІЧЕСКО

ПРЕДВЪДОМЛЕНІЕ

За Славеннобългарска та Грамматика.

Честолюбіе то ѣ една голѣма добродѣтель за единъ народъ, и особно за всакаго челоуѣка, защото съ него се придобыватъ екакы дъбры кѣщи. И понеже това честолюбіе начнало ѣ да произникне въ настоящій вѣкъ и въ наше то прелюбезно отечество, като некой сладковонный кринъ отъ терніа и оудоліа, и показуе се какво ще процвети прочее цветъ благовоненъ междѣ сички те почти наши соотечественници, които са започели да оттрисатъ долговременный сонъ на небжество то и помраченіе то отъ свой те очи, и да оусволятъ потребни те средства за истинно то просвѣщеніе, защото спѣшатъ до вообразатъ безобразіе то на-Българскіа ѣзыкъ, да бы возмогли по времени да се наслаждаватъ и на-

пѣватъ сладки и не мѣтны вѣды ѡтъ свѣ-
 те, а не ѡтъ чужди те истѡчницы, какъ бо
 са пракили до сегашно то време. За то и азъ
 борѡдни те предстоатели не ѡтлагатъ време,
 воспрїиматъ най прилични те и потребни
 за това дѣло средства, чрезъ които може да
 се ѡжиде и постигне желаемый конецъ, и да
 се оумножи похвално то честолюбїе и въ ономъ
 а Български души, които до днешенъ денъ
 не са мѣ знали ни името. Они, говорима
 приежаватъ да се преведатъ доболны книги
 потребны на матернатъ нашъ языкъ, чрезъ
 които може да се распространї оученїе то въ
 сичко то наше ѡтечество, но сички те тїа кни-
 ги и преѡди, трѣбва да се оутверждаватъ
 и ѡсновѣватъ на некое добро ѡснованїе. То-
 го ради за да вѣде това дѣло добро и ѡ-
 снователно, трѣбва да се започне какъ то
 трѣбва, и ѡтъ дѣто трѣбва. Всакомъ ѡ
 прѣее извѣстно, защо пишемый языкъ има
 своѣ то ѡснованїе на граматически те правила.
 И понеже никой языкъ не може да прїима
 своѣ то благообразїе и исправленїе иначе, раз-
 вѣ ако се не подложи подъ граматически пра-
 вила, того ради, като най нѣждна вещь, по-
 трѣвна ѡ ѡтъ сичко най перво една грамматї-
 тїка на нашїатъ матерній и природный ѡ-

ѣ да бы списувалъ секой, кой каквѣ ѣ коз-
 ренъ, на своѣмъ языкѣ по прѣкила та на-
 а ѣва, а не полѣстна грамматика, ѣтъ
 то не проехѣди дрѣго нишо, токмо без-
 вѣное крѣкованіе (порицаніе). Ивно ѣ про-
 вѣкомъ, зашо ѣ потрівна ѣдна ѣва грам-
 мика за сѣчка та Болгаріа, по коѣто трѣвѣ-
 сѣчки да посаѣдватъ своѣ те списаніа, а
 секой да писѣва по своѣ то помѣстно про-
 шеніе безъ никакво ѣснованіе и доказа-
 тѣво, и своѣ то токмо помѣстно нарѣчіе
 зашиѣва и да ѣважаѣва, а чѣждо то,
 ю илѣ доврѣ безъ разѣоръ да ѣкорѣва
 ѣничтожаѣва. По тоѣа дѣло не ѣ дѣло
 ѣдинъ человекъ, но на мнозина, зашо то
 и самъ, илѣ по своѣ то ѣстѣственно само-
 ѣ не ѣщѣтѣлно вѣкомъ и прѣѣемъ, и-
 аломнѣнѣемъ вѣмѣмъ, илѣ неразѣднѣмъ
 помѣстномъ ѣтчествѣ своемъ любѣнѣемъ
 редпочтѣнѣемъ прѣклонѣемъ, илѣ за неѣ-
 гво на-разлѣчнѣ те во вѣкомъ странѣ (дер-
 реѣи и во вѣкомъ градѣ и сѣлѣ) про-
 шеніа, лѣсно мѣже да се ѣклонѣ ѣтъ
 ѣи и прѣскренѣи Болгарскѣи языкъ, аѣо
 ѣсе держалъ вѣсѣда крѣеко за неговѣмъ
 ѣчникъ. И какѣто не мѣже никѣи да се
 чѣ зашо Болгарскѣи языкъ ѣ прѣстѣкалъ

КАТО ОТЪ НЕКОЙ НЕОСКЪДНИЙ ИСТОЧНИКЪ **О**
 СЛАВЕНСКІАТЪ, ТАКО НЕ МОЖЕ НИ ДА ПРОТНВО
 ЧИ, ЗАЩО ОТЪ НЕГО ТРѢВЪКА ДА ПРИЙМЕ И
 ЁТО ИСПРАВЛЕНІЕ, И ДА СЕ ДОПОЛНИ ВО СВОИ
 НЕДОСТАТКИ. КОЙТО ПРОЧЕЕ ИСКА ДА ЗАЩИ
 КА И ДА ОУВАЖАВА СКОБИАТЪ ПОМѢСТНИЙ ИЪЗЪ
 ТРѢВЪКА ДА ИМА ВСЕГДА ГОТОКЪ НЕЛЪЖЕНЪ С
 ДѢТЕЛЬ СЛАВЕНСКІАТЪ, И ТВѢРДО ДАСЕ ДЕРЖИ ЗА
 ГО, ЗА ДА НЕ ЗАСЛУЖЪВА ПОРИЦАНІЕ ТО НА ДРУГИ

ВѢСТЬ ПРОЧЕЕ ЛЮБОПЫТНОЕ СОВЪЗЫКАНІЕ И
 СЛѢДОВАНІЕ МЕЖДУ НЕКОИ ЛЮВОСОБЦЫ (ФІЛО
 СИ), КОЙТО НАЧІНАТЪ ДА СОВІРАТЪ И ДА
 ГАТЪ (ДА СОЧИНАВАТЪ) ТАКЪАА ГРАММАТ
 КЪ КОАЛИ ОУВО СТРАНА ВЪ БОЛГАРІА ТА ДА
 ГОКОРИ И ПРОИЗНОСИ НАИ ЧІСТО И ПРИИСКРЕ
 БОЛГАРСКІИ ИЪЗЫКЪ, И СЕКОЙ Ё СВОБОДЕНЪ И
 ЗАБОРЕНЪ ДА ДАДЕ ПЕРВО СВОЕТО МНѢНІЕ ЗА
 ВЪ ДѢЛО, А ПО ТОМЪ ПО МНОГИХЪ И РАЗИ
 НЫХЪ МНѢНІАХЪ, ДА СЕ ОУПОТРЕБИ ЗАМЫШ
 НОЕ ДѢЛО, И ДА СЕ БОВЕДЕ ДѢЙСТВІТЕЛНО
 ОУПОТРЕБЛЕНІЕ ВЪ НАШЕТО НОВОНАЧАЛНО НА
 СВѢЩЕНІЕТО ОТЕЧЕСТВО. „Опасеніе во гов
 „се во свѣщенномъ писаніи, во мнозѣхъ
 вѣгѣхъ „и ёто азъ (като опредѣленъ
 ёдно общество) излагаю о томъ своёто (и
 ко иай право) мнѣніе. Изъ мысламъ, ако
 не грѣшилъ, защо Болгарскій иъзкъ ако

е очистѣлъ отъ чуждеязычныя рѣчи (а рече-
 нно отъ Гречески я Тѹрски я) който са
 се вкрали въ него неощѣтително за ради спре-
 вываніе то я смѣшеніе то съ тѣа двѣ народи,
 а ако въ се согласѣлъ некогашъ въ многораз-
 лични я членове, я въ галгобы я, да ѣ най
 важнѣнъ я прискренъ до славенскіятъ отъ сѣч-
 ки я дрѹги язици който са произишли отъ
 него. Я защо може да се найде совершенъ
 възъ никакъвъ недостатокъ по сѣчката Бол-
 гарія, распрѣснатъ. Я никой да не може да
 се похваля защо въ една яли въ дрѹга стра-
 на да се говорѣ я произнеси най чисто я при-
 искренно Болгарскій языкъ, какѣто се види
 отъ сѣдѹщи я изслѣдованія. Я ако въ
 было възможно да се совѣре ко едно сѣчкю,
 не въ имѣлъ тогава потреба въе отъ ника-
 ке яноязычна рѣчь (освѣнь мало нѣкои ко-
 йто са ги собсѣмъ изгѹбили Болгарете, яли
 я нѣматъ ги никаквы, я оупотревалатъ ги
 яли по Тѹрски яли по Гречески, който я из-
 ложихъ на-крайатъ на-грамматиката, да ги
 глѣда сѣкой.) Защо ако една рѣчь се говорѣ
 на едно мѣсто по Тѹрски, яли по Гречески
 (яли я по дрѹги некой языкъ, коѣто ѣ сокѣмъ
 мало) на дрѹго мѣсто нахѣдашъ тѣа йста-
 та рѣчь да се говорѣ чисто Болгарски. Я на

това̀ исто̀ то̀ мѣсто̀ пакѣ̀ гдѣ̀то̀ сѐ говорѣ̀ бѣ̀-
на̀ та̀ рѣчь̀ чѣсто̀ по̀ Бѣлгарски, тѣмо̀ на мѣрѣ̀-
вашъ̀ на̀ дрѹга̀ по̀ Тѹркѝ илѣ̀ по̀ Грѣчески,
(илѣ̀ по̀ дрѹгѝ нѣкой̀ ѣзыкъ̀). Като̀ на̀ при-
мѣрѣ̀, дѣто̀ говоратъ̀ мѣрдикенъ̀ лѣственѣ̀та̀
(стѣла̀та̀) тѣмо̀ говоратъ̀ нѣжница̀ канѣ̀та̀
ѣ̀ дѣто̀ говоратъ̀ гѣзден̀ (то̀ бѣтъ̀ гѣзден̀)
ѣ̀ксѣратъ̀, (илѣ̀ назамѣрѣ̀, илѣ̀ пирѣнъ̀, по̀ дрѹ-
гѝ мѣста̀) тѣмо̀ говоратъ̀ юрдѣчка̀ пѣтица̀
та̀ (вх̀ коѣто̀ рѣчь̀ пѣтица̀, като̀ ѣзбѣдишъ̀
ѣ̀тъ̀ пѣркыатъ̀ слѣгъ̀ а̀, ѣ̀ста̀ва̀ чѣсто̀ Славѣнско̀
рѣчѣнѣ̀ пѣтица̀, ѣ̀вщо̀ то̀ на̀сѣчкѝ тѐ пѣтицы̀ ѣ̀-
мѐ. ѣ̀ дрѹгѝ говоратъ̀ шѣтица̀, прилѣчнѣ̀ пакѣ̀
ѣ̀тъ̀ шѣтаюсѣ̀, илѣ̀ ѣ̀тъ̀ прѣсто̀ то̀ рѣчѣнѣ̀
шѣталсѣ̀, зашѣто̀ ѣ̀ шѣтица̀та̀ такѣ̀ нѣкакко̀
шѣтаѣтъ̀ вх̀ хѣденѣ̀то̀ сѝ.) На̀ дрѹго̀ мѣсто̀
пакѣ̀ говоратъ̀ зѣдъ̀ (ѣ̀тъ̀ зѣждѣ̀ слаб̀. при-
лѣчнѣ̀), на̀ дрѹго̀ стѣнѣ̀, по̀ Славѣнски, ѣ̀ на̀
дрѹго̀ дѣварѣ̀. На̀ дрѹго̀ данѣ̀, ѣ̀ на̀дрѹго̀
ѣ̀гѣ̀, ѣ̀ на̀ дрѹго̀ вѣла̀ки. Та̀ко̀ ѣ̀ слѣдѣющи-
тѐ, прѣзѣрецъ̀ ѣ̀ пѣнджѣра̀, врѣтищѐ ѣ̀ чѣвѣлъ̀,
мѣша̀ ѣ̀ дѣла̀вѣ̀, сѣджакъ̀ ѣ̀ пѣрѣсѣгѣ̀, ѣ̀джакъ̀
ѣ̀ комѣнѣ̀, ѣ̀вѣдѣ̀ ѣ̀ гѣмѣ̀, подрѣмѣчѐ ѣ̀ лѣн-
кѣчка̀, ѣ̀гла̀вѣ̀ (илѣ̀ ѣ̀гла̀внѣкѣ̀) ѣ̀ юла̀рѣ̀, ка-
пѣнѣ̀ ѣ̀ терѣзѣн̀, мастѣло̀ ѣ̀ мѣрикѣнѣ̀, кала̀-
мѣрѣ̀ ѣ̀ дѣнѣтъ̀, кождѣ̀х̀ ѣ̀ кѣрѣкѣ̀, зѣрѣца̀
(ѣ̀тъ̀ зѣрѣца̀ло̀) ѣ̀ ѣ̀чѣла̀, наѣчѣла̀ (ѣ̀тъ̀ ѣ̀чѝ) ѣ̀